

Queen Margaret, Shakespeares eerste grote (miskende) vrouwenfiguur

door

NICOLE ROWAN

Ongetwijfeld zijn de grote vrouwenfiguren uit Shakespeares oeuvre bekend. Met Lady Macbeth, Desdemona, Ophelia, Cordelia is men waarschijnlijk het meest vertrouwd, vermits zij optreden in de vier grote tragedies: *Macbeth*, *Othello*, *Hamlet* en *King Lear*. Wellicht kent men ook Juliet uit *Romeo and Juliet*, Volumnia uit *Coriolanus*, Cleopatra uit *Antony and Cleopatra* en Portia uit *Julius Caesar*. Queen Margaret is minder vermaard. Zij speelt slechts een tweede rangsrol in het zeer populaire koningsdrama *Richard III* en de stukken waarin zij werkelijk een hoofdrol speelt, de *Henry VI*-trilogie — die samen met *Richard III* de eerste tetralogie vormen — zijn de duisterste en minst opgevoerde drama's uit de gehele canon.

De eerste tetralogie wordt dus gevormd door vier koningsdrama's die de bloedige Rozenoorlogen in Engeland uitbeelden (1459-1485). De *Henry VI*-stukken, een trilogie, — niet *Richard III* — zijn steeds beschouwd geworden als een soort pseudo-historische fresco's waarin het wapengekletter alles overstemt. Zij zijn de eerste stukken die Shakespeare geschreven heeft en men aanziet ze voor een weinig geslaagde eerste poging van een jong en onervaren toneelschrijver, die nog zijn vak, zijn ambacht, zijn „stiel" moest leren.

Nu wou ik graag bewijzen, vooral aan de hand van de Margaret-figuur, dat de stukken schromelijk onderschat zijn door de literaire kritiek. Dit was, vreemd genoeg, niet de houding van het theaterpubliek in Shakespeares tijd. We weten uit geschriften van zijn tijdgenoten dat de stukken zeer populair waren, vooral deel 1, dat, naar onze moderne normen, veruit het zwakste is van de drie. Precies omdat het zo zwak is heeft men eraan getwijfeld of het wel van Shakespeare was en heeft men gedacht dat het in samenwerking met andere toneelschrijvers moet zijn ontstaan. De moderne kritiek schrijft het wel integraal aan Shakespeare toe, maar sommigen denken nog steeds dat het na delen 2 en 3 is geschreven, m.i. ten onrechte, maar daarover later.

Eén van de redenen waarom de stukken altijd ondergewaardeerd zijn is zeker te vinden in het feit dat zovele problemen de ontstaansgeschiedenis ervan omringen, dat de geleerden zich vooral bezigge-

houden hebben met te proberen die op te lossen. De tekst zelf is verwaarloosd geworden. Voor zover hij gelezen werd — de stukken zijn na Shakespeares tijd ook zeer zelden opgevoerd — heeft men vooral aandacht besteed aan het oorlogsgewoel. Als men echter de drama's bestudeert vanuit een meer intimistische hoek, als men nl. nagaat hoe Shakespeare pijn en smart van de personages behandelt, dan zijn die vroegste koningsdrama's allesbehalve minderwaardig.

Vooraleer we ons met Queen Margaret kunnen bezighouden, moet ik eerst kort het historisch kader schetsen. Het eerste deel van *Henry VI* begint met de begrafenis van de roemrijke Henry V, die grote delen van Frankrijk veroverd had, huwde met Cathérine de Valois, dochter van de Franse koning Karel VI, het regentschap over Frankrijk kreeg en uitzicht op de opvolging. Zijn zoon Henry VI zal trouwens koning van Engeland en van Frankrijk worden. In de loop van *1 Henry VI* gaan al de Engelse veroveringen in Frankrijk verloren. Deze Henry is immers, in tegenstelling tot zijn roemrijke vader en grootvader, een zeer zwakke koning. Het land wordt geregeerd door de Lord Protector, Henry's oom, de hertog van Gloucester, en verscheurd door de binnenlandse machtsstrijd tussen de edelen. In Frankrijk is intussen Jeanne d'Arc op het toneel verschenen en het is onder haar leiding dat de Fransen hun land heroveren. Shakespeare heeft meer dan één loopje genomen met de geschiedenis. Hij manipuleert historische personages en gebeurtenissen om de dramatische spankracht van het geheel te verhogen.

In *1 Henry VI* verschijnt Margaret slechts in één scène, nl. V, iii, maar in V, v, het laatste toneel van het stuk is zij, alhoewel niet lijfelijk aanwezig, toch de dominerende figuur. Deze scène legt de link met het vervolgstuk : in *2 Henry VI* zal duidelijk worden welke kapitale rol Margaret gespeeld heeft in het tot stand brengen van Englands neergang.

We ontmoeten dus Margaret voor het eerst in V, iii, wanneer ze is gevangengenomen door de graaf van Suffolk. In dezelfde veldslag is Jeanne d'Arc gevangengenomen door de hertog van York. Het getuigt van Shakespeares vakmanschap dat hij één Franse heks — want zo wordt Jeanne d'Arc voorgesteld door Shakespeare die deze visie overneemt van de Engelse kroniekschrijvers — als gevangene van het toneel laat afvoeren op het ogenblik dat een andere heks, haar rechtstreekse opvolgster, op het toneel wordt gebracht. Jeanne d'Arc wordt uitgeschakeld, want ze zal veroordeeld en terechtgesteld worden, maar Margaret zal, door haar huwelijk met Henry, erin slagen over de Engelse koning te gaan heersen, met alle desastreuse gevolgen. Een andere Franse vrouw neemt hier dus Jeanne d'Arcs rol als gesel van Engeland over.

Wat gebeurt er nu in V, iii? De graaf van Suffolk neemt een jonge Franse prinses gevangen, Margaret, dochter van Reignier, die de titel voert van koning van Napels, graaf van Anjou en Maine, maar geen enkel bezit heeft. Suffolk wordt op slag smoorverliefd op haar en vermits hijzelf al gehuwd is, besluit hij haar te doen trouwen met zijn koning, Henry. Margaret en haar vader stemmen hier prompt mee in. Aanvankelijk ziet zij er veel argelozer uit dan Jeanne d'Arc. Ze is een mooie jonge prinses, gevangen genomen door een vijand, dus verdient ze ons medelijden. Alhoewel niets in deze eerste kennismaking met Margaret voorbereidt op haar misdadig gedrag in 2 en 3 *Henry VI*, laat Shakespeare toch reeds, d.m.v. kleine trekjes duidelijk blijken dat zij geen romantische prinses is. Haar woorden :

To be a queen in bondage is more vile
Than is a slave in base servility
For princes should be free

tekenen haar reeds als de onstuitbaar resolute vrouw die ze zal worden in delen 2 en 3. Ook in de laatste scène van deel 1, wanneer Suffolk Henry's hoofd op hol brengt door zijn beschrijving van Margarets schoonheid en deugdzaamheid, wordt zij als volgt getypeerd :

Her valiant courage and undaunted spirit
More than in women commonly is seen
Will answer our hope in issue of a king.

Haar eigen moed garandeert dus moedige nakomelingen. Dit alles wijst erop dat deel 1 de volgende delen voorbereidt. Dit wordt ook nog eens bewezen door de woorden van Suffolk waarmee het stuk besluit :

Margaret shall now be Queen, and rule the King ;
But I will rule both her, the King and realm.

Het is pas vanaf deel 2 dat Margaret echt een belangrijke rol begint te spelen. Haar grote vijand is Henry's oom Humphrey, hertog van Gloucester, die nog steeds optreedt als Lord Protector. Hij is vanaf het begin gekant geweest tegen het huwelijk met Margaret. Henry moet hierdoor immers een eerder aangegane verbintenis met de dochter van de graaf van Armagnac verloochenen. Bovendien wordt Margaret niet alleen zonder bruidsschat en op Henry's eigen kosten naar Engeland gebracht, maar de Engelse koning moet ook nog Anjou en Maine, waarvoor de Engelsen met zoveel bloedverlies gevochten hebben, teruggeven aan haar vader. Die vijandschap tussen Margaret en Gloucester uit zich voor het eerst publiekelijk in een klein incident tussen Margaret en Gloucesters vrouw, waarbij de koningin haar „rivale” — voor Henry's huwelijk immers de First Lady

— om de oren slaat. Nadat Gloucesters vrouw gevangengenomen is wegens haar aandeel in toverij en het oproepen van geesten, begint de eigenlijke val van de Lord Protector. Onder impuls van Margaret, Suffolk, de kardinaal, grootoom van Henry en gezworen vijand van Gloucester, en van de Hertog van York, wordt Humphrey eerst gedwongen het protectorschap op te geven, later beschuldigd van verraad en gevangengenomen. De samenzweerders laten hem vermoorden. Wanneer Henry ingelicht wordt over de dood van Humphrey is hij uitzinnig van smart en beschuldigt hij Suffolk. Interessant is nu Margarets reactie. Vermits ook van haar geweten is dat zij Humphrey niet gunstig gezind was, kan men ook haar ervan beschuldigen de hand te hebben in de moord op Gloucester. Nu speelt zij de beledigde onschuld en maakt ze Henry bittere verwijten. Heel haar speech is een monument van bedrog. Hij klinkt bijzonder overtuigend, ware het niet dat de toeschouwer, of lezer, getuige is geweest van haar aandeel in de misdaad. Ze slaagt erin zichzelf voor te stellen als het ware slachtoffer van de moord, ze wordt immers beschuldigd van een boze daad waarvoor zij geen schuld draagt, maar waarover ze diep bedroefd is. Ze schildert een beeld van zichzelf als verstoten prinses, verstoten door haar echtgenoot, die meer blijkt te houden van zijn oom dan van zijn vrouw. ze vraagt Henry haar te doden, liever dan haar zo te behandelen. Hij is schaamteloos ondankbaar. Ze heeft zoveel geleden voor hem, ze heeft haar leven geriskeerd op zee om naar hem toe te komen, zonder acht te slaan op de elementen die haar waarschuwen voor hem. Zij heeft de overtocht overleefd om des te wreedaardiger door hem te kunnen gefolterd worden. Zij was het liefhebbende meisje, dat vol vertrouwen naar hem toekwam en hoopte ook zo door hem te worden onthaald. Maar ze werd verschrikkelijk ontgoocheld en nu wil ze alleen nog sterven want haar dood zou Henry welkom zijn.

Men kan zich afvragen wat Shakespeares bedoelingen geweest zijn toen hij deze hartstochtelijke speech schreef. Op zichzelf genomen is Margarets klacht een aandoenlijk pleidooi van een vrouw die zeer onheus werd behandeld. We mogen echter niet vergeten dat de toeschouwer, of lezer, maar al te goed weet dat zij komedie speelt, want zij is mede-verantwoordelijk voor de moord op Gloucester. Bovendien, in dezelfde scène zullen wij haar door echte smart gebroken zien wanneer Suffolk, haar minnaar, verbannen wordt en zij zal haar echtgenoot die deze straf uitsprak, heftig vervloeken. Wou Shakespeare hier alleen maar het componeren van zo'n speech eens uitproberen of wilde hij de Margaret figuur zo zwart mogelijk maken? Vermits Henry met geen woord antwoord geeft op die jammerklacht, kan het zeker niet Shakespeares bedoeling geweest zijn meer licht te werpen op de Margaret-Henry verhouding. Is Margaret hier misschien

een verre voorouder van dit toppunt van vrouwelijke bedrieglijkheid, Cressida, uit het veel latere *Troilus and Cressida*? Was Shakespeare zelf geconfronteerd geworden met trouweloosheid bij vrouwen? Dat zal later zeker het geval zijn, daarvan getuigen zijn sonnetten. In elk geval kan men niet beweren dat de auteur van deze passage een onbeholpen beginneling is.

Het is ironisch vast te stellen dat de val van Gloucester, zo vurig verlangd door Margaret en zo zorgvuldig door haar voorbereid, het prelude zal worden van haar eigen ongeluk. De vergelding voor deze afschuwelijke daad volgt er heel spoedig op. Op aandringen van het volk verbant Henry Suffolk.

Dit brengt ons, m.b.t. Margaret, tot de tweede heel belangrijke scène van het stuk. Van zodra Humphreys dood is ontdekt en Suffolk in beschuldiging is gesteld neemt Margaret zijn verdediging op en wordt ze hiervoor terechtgewezen. De scène doet denken aan *Othello*, waar Desdemona — echter in haar onschuld — bij haar echtgenoot pleit voor de in ongenade gevallen Cassio.

Nadat Henry de banvloek heeft uitgesproken en het toneel heeft verlaten, verwenst de koningin haar echtgenoot omdat hij zo'n streng vonnis heeft geveld over Suffolk. Ze zal zich wreken op de koning. Haar minnaar antwoordt zeer teder :

Cease gentle queen these execrations,
And let thy Suffolk take his heavy leave.

verzen die ontroerend zijn door hun eenvoud. Dan volgen een reeks felle vervloeking. De rest van de gezamenlijke jammerklacht is eerder lyrisch. De toon is minder heftig, maar tederder en liefdevoller. Margaret wenst dat haar tranen nimmer van de handen van de geliefde zullen weggewist worden en dat haar lippen een blijvende stempel erop zullen drukken. Vermits scheiding van de geliefde zo pijnlijk is, wenst zij als het ware haar aanwezigheid op zijn handen te prenten. Ze belooft hem te laten terugroepen of hem te gaan vervoegen in zijn ballingschap. Ze verzekert hem dat van hem gescheiden zijn erger is dan verbanning. Ze beveelt hem weg te gaan en smeekt hem te blijven; zo probeert ze het moment van afscheid uit te stellen, zoals dat met geliefden vaak gebeurt. Afscheid nemen is erger dan sterven. Suffolk spreekt dezelfde gevoelens uit: weg van haar bestaat er geen echt leven. Plots wordt de afscheidsscène onderbroken door een bode die op weg is naar de koning om hem te melden dat de kardinaal stervende is en door zijn koortsig ijlen verraad dat ook hij medeschuldig is aan de moord op Gloucester. De interruptie moet zeker niet beschouwd worden als een onhandigheid van een leerling-toneelschrijver. Integendeel. Door het introduceren van dit kleine incident heeft Shakespeare op schitterende wijze twee za-

ken gecombineerd : hij heeft de toeschouwers eraan herinnerd dat de twee geliefden hun ongeluk alleen aan zichzelf te danken hebben en hij is erin geslaagd die gedachte over te brengen zonder het minste spoor van moraliseren. Dit bewijst duidelijk zijn superieur vakmanschap en het toont ook het hem kenmerkende gebrek aan belangstelling voor didactische en moraliserende aangelegenheden.

Na de onderbreking blijft de toon van de geliefden dezelfde. De passage vertoont alle kenmerken van de liefdesklacht : het leven is niet waard geleefd te worden zonder de geliefde en samen sterven is beter dan gescheiden worden. Alhoewel de Margaret-Suffolk episode is bekritiseerd geworden omwille van haar precisiteit en enigszins pathetische stijl, is zij toch één van de merkwaardigste passages niet alleen van *2 Henry VI*, maar van de gehele *Henry VI* trilogie. Interessant zijn ook nog de parallellen die aan te voeren zijn met andere bekende stukken : bijvoorbeeld het afscheid van Romeo en Juliet, van Richard en zijn koningin in *Richard II* en van Edward en Gaveston in Marlowes *Edward II*. Vermoedelijk zijn deze klachten geïnspireerd door de *Tristia* van Ovidius, welbekend bij de Elizabethanen. Ook met *Othello* is overeenkomst aan te wijzen.

Om deze passage af te sluiten moet ik nog vermelden dat de Margaret-Suffolk liaison onhistorisch is. Het geheel is een creatie van Shakespeare die voortgeborduurd heeft op een onschuldige hint bij de kroniekschrijvers.

De pathetiek van de afscheidsscène wordt retroactief verhoogd door de dood van Suffolk die op zee vermoord wordt door piraten. Margaret wordt enkele scènes later ten tonele gevoerd terwijl ze Suffolks afgehouden hoofd aan haar boezem koestert, een onmiskenbaar Senecaanse trek van het stuk. Wanneer de koning haar lichtjes terechtwijst voor haar overdreven treuren over Suffolks dood en zegt te vrezzen dat ze niet zoveel verdriet zou hebben indien hijzelf gestorven was, antwoordt ze schijnheilig dat ze voor hem niet zou treuren maar sterven. Blijkbaar verhindert haar smart niet dat ze blijft huichelen, een nieuw bewijs van haar bedrieglijke natuur. Later probeert ze haar verdriet te onderdrukken om zo haar wraakgevoelens aan te scherpen. De Elizabethanen vonden immers dat smart die niet omgebogen wordt tot wraak, volkomen zinloos en nutteloos is.

In het laatste deel van *2 Henry VI* wordt York, die ook betrokken was bij de moord op Gloucester, de belangrijkste figuur. Zijn eerste twist met Margaret kondigt deel 3 van de trilogie aan waarin York en de koningin elkaars tegenspelers worden in de bittere strijd om de Engelse kroon tussen de witte roos van de Yorkisten en de rode roos van de Lancastrianen. Hij noemt haar

blood bespotted Neapolitan,
Outcast of Naples, England's bloody scourge.

Eigenlijk geldt die typering vooral de Margaret uit 3 *Henry VI*.

Men zou 3 *Henry VI* gemakkelijk *Measure for Measure* kunnen noemen, want het stuk wordt gedomineerd door het thema van de wraak. De Yorkisten en Lancastrianen bevechten elkaar meedogenloos met de Engelse kroon als inzet en met voortdurend wisselende krijgskansen. De actuele parallel die hier voor de hand ligt is het Libanon van vandaag, want het zijn vijandige facties die met niets ontziende haat tegenover mekaar staan.

M.b.t. Margaret wordt de sleutel-scène van het stuk gevormd door Yorks dood. Wanneer hij door de Lancastrianen wordt gevangengenomen, belet Margaret dat hij onmiddellijk zou worden gedood, want zij wenst zijn geestelijke foltering te rekken. Zij toont zich bijzonder bedreven in de wrede kunst mensen te doen lijden. Haar slagen zijn bijzonder trefzeker. Vermits York probeerde koning te worden, biedt ze hem een molshoop als koninkrijk aan. Dan pakt ze hem aan met wat hem het nauwst aan het hart ligt, zijn vier zonen. De termen die zij gebruikt om hen te typeren, „wanton Edward”, „lusty George”, „valiant crook-back prodigy” en de familiäre toon die ze aanslaat wanneer ze naar Richard — de latere Richard III — verwijst als „Dicky” en naar York als „dad”, zijn zwaar beledigend omdat zij binnendringt in de intieme sfeer en de privacy van zijn gezin niet respecteert. Maar de volgende slag die zij hem toebrengt is de verschrikkelijkste van allemaal. Wanneer hij weent, nadat ze hem de dood van zijn jongste zoon heeft aangekondigd, een kind nog, dat meedogenloos werd gedood door de wraakzuchtige Lord Clifford om zich te wreven op York die zijn vader had gedood, biedt ze hem een zakdoek aan die gedrenkt werd in het bloed van zijn jonge zoon om zijn ogen te drogen. Deze wreedheid kan slechts overtroffen worden door Senecaanse gruwelen als zijn vijand voeden met het vlees van zijn eigen kinderen, zoals in Seneca's *Thyestes* of in Shakespeares *Titus Andronicus*. Maar terwijl dergelijke tegennatuurlijke daden slechts veel indrukwekkender, omdat zij binnen de grenzen blijft van wat nog psychologisch aanvaardbaar is, alhoewel moreel verwerpelijk. Alleen dodelijke haat kan zo iets verklaren, en daarvan getuigt Margaret tegenover York. Zijn smart maakt haar gelukkig. Spottend zet ze hem dan een papieren kroon op het hoofd, en dit voert ons terug naar het motief voor Margarets wraak: York heeft zijn eed van trouw aan Henry verbroken en wou zelf koning worden. Nog eens belet zij de bloeddorstige Clifford York te onthoofden, want ze wil eerst zijn doodsrede horen. Voor de tweede keer dus stelt ze het ogenblik van Yorks dood uit om zijn lijden te verlengen.

Yorks laatste speech is dramatisch zeer belangrijk omdat zij de tegenhanger vormt van Margarets schimprede. Alhoewel hij haar niet

even wreed kan treffen als zij hem, kiest ook hij zijn slagen zorgvuldig en doelgericht. Haar Franse afkomst, haar onvrouwelijk gedrag, haar maskerachtig gezicht, haar hooghartige maar arme afkomst, haar gebrek aan schoonheid en aan deugd, slingert hij haar in het gezicht. Hij brandmerkt haar als „she-wolf of France” en „tiger's heart wrapped in a woman's hide”, en gebiedt haar tevreden te zijn want hij raast en huilt zoals zij het wenste. Tenslotte vervloekt hij haar en drukt hij de hoop uit dat eenzelfde lot haar zou beschoren zijn.

Shakespeare laat hier de ruwe krijger Northumberland zijn medelijden uitdrukken, om des te krachtiger Margarets onnatuurlijke wreedheid te onderstrepen. Haar uiteindelijk bevel Yorks hoofd af te slaan en het op de stadswallen van York te plaatsen, met haar sarcastische opmerking „So York may overlook the town of York”, is de finishing touch die dit bloederig tafereel afsluit.

Interessant is de vaststelling dat, volgens de historische bronnen, Margaret niet aanwezig was toen York werd gedood; bijgevolg is de „tiger's heart” Shakespeares eigen creatie. De echte Margaret was trouwens helemaal niet zo misdadig. Shakespeare heeft de figuur zo zwart gemaakt. Het toont ons dat hij niet alleen edele vrouwen schiep zoals Portia in *Julius Caesar*, Cordelia in *King Lear*, Desdemona in *Othello*, Imogen in *Cymbeline*, maar dat hij, reeds vroeg in zijn toneelschrijverscarrière, een zo duivelse figuur als Margaret creëerde, de waardige gezellin van Tamora in *Titus Andronicus* en de voorloopster van Lady Macbeth en van Lears tegennatuurlijke dochters Goneril en Regan. De gehele passage bewijst bovendien dat Shakespeare, reeds bij de aanvang van zijn loopbaan, torenhoog boven zijn collega's toneelschrijvers uitstak, want er is in al de werken van zijn tijdgenoten niets te vinden wat, al was het maar van ver, de kwaliteit van deze scène benadert.

Maar het is tegen het einde van het stuk dat Shakespeare slaagt in een werkelijke tour de force. De Lancastrianen zijn compleet verslagen geworden. Henry zit gevangen in de Tower. Yorks oudste zoon zit als Edward IV op de Engelse troon. In de slag bij Tewkesbury worden Margaret en haar zoon prins Edward gevangengenomen. En hier voltrekt zich nu Yorks vervloeking. Edward wordt voor de ogen van zijn moeder doodgestoken door Yorks drie zonen. Margaret smeekt dat zij ook haar zouden doden, maar zij weigeren. Nu wordt Margaret een tragische figuur, wiens leed zo diep is dat zij ons ontroert. Dat Shakespeare erin slaagt, niettegenstaande wat we hebben zien gebeuren in de scène van Yorks dood, ons medelijden op te wekken voor deze door smart verscheurde moeder — een prefiguratie van Constance uit het latere koningsdrama *King John* — bewijst zijn genialiteit. Zij die vroeger de hooghartige, bloeddorstige koningin was,

is nu alleen nog groots in haar smart. Maar de nachtmerrie is nog niet voorbij. Ook Margaret spreekt een vervloeking uit :

So come to you and yours as to this prince.

en die zal voltrokken worden in het laatste stuk van de tetralogie. In *Richard III* vernemen we dat koning Edwards jonge zonen in de Tower vermoord zijn door hun oom Richard, wiens pad naar de Engelse kroon bezaaid ligt met lijken, ook die van zijn naaste verwanten.

Over Margarets rol in *Richard III* zal ik kort zijn. Daarin treedt zij niet zozeer op als een personage van vlees en bloed, maar eerder als een mythische figuur, een soort wraakgodin, en vervult zij de rol van het Griekse koor. Haar aanwezigheid in het stuk is trouwens onhistorisch. Na de dood van haar zoon en de moord op Henry werd zij door haar vader vrijgekocht met een losgeld en naar Frankrijk gebracht. De reden waarom Shakespeare hier alweer een loopje neemt met de geschiedenis ligt voor de hand. D.m.v. de Margaret-figuur was hij in staat het heden te verbinden met het verleden en met de toekomst. Haar lijden is verdiend, we zijn getuige geweest van haar geestelijk sadisme in het vorige stuk. Maar haar tegenstrevers zijn geen haar beter en dus zullen ook zij boeten. Aan weerszijden vallen onschuldige slachtoffers.

Hopelijk ben ik erin geslaagd U aan de hand van de Margaret figuur te bewijzen dat de *Henry VI* trilogie geen immatuur probeersel is. Overigens is Margaret maar één van de belangrijke figuren uit de drama's. Ook Henry, Gloucester, de kardinaal, Suffolk en nog een hele reeks anderen zijn scherp getekend. Margaret speelt ongetwijfeld de hoofdrol en het moet voor elke actrice een zware opgave zijn die partij geloofwaardig te vertolken. Voor een modern toeschouwer is het wel vreemd te beseffen dat in Shakespeares tijd alle vrouwenrollen, dus ook Margaret, door mannen werden gespeeld.

Dat *1 Henry VI* na delen 2 en 3 zou zijn geschreven, lijkt mij niet aanvaardbaar om een heleboel redenen waarop ik hier niet kan ingaan, maar ook omdat het ondenkbaar is dat Shakespeare, nadat hij zo'n stormachtig drama geschreven had als *3 Henry VI*, een relatief emotioneel stuk ging zitten schrijven als *1 Henry VI*. Alles wijst op een systematische opbouw naar een climax toe. Terwijl in *1 Henry VI* het grootste leed gedragen werd door het land, de staat, de *Respublica*, toont *2 Henry VI* ons de persoonlijke tragedies van Gloucester, de kardinaal, Margaret, Suffolk. *3 Henry VI* combineert beide elementen : het lijdende land wordt symbolisch weergegeven in de figuren van de naamloze vader die zijn zoon gedood heeft op het slagveld en in de naamloze zoon die zijn vader deed sneuvelen. De persoonlijke tragedies van York en Margaret bereiken een schrijnende intensiteit die niet te vinden was in het vorige stuk. Dit is geen toeval maar vakmanschap.

Margaret is zeker Shakespeares eerste grote (miskende) vrouwenfiguur. Ik hoop dat ik heb kunnen bewijzen dat zij niet zomaar een boze koningin is. Na de moord op Gloucester is zij een Cressida ; bij haar afscheid van Suffolk, een Juliet ; tegenover York een Lady Macbeth of een Tamora ; bij de dood van haar zoon een Constance. Maar alhoewel we tot op zekere hoogte medelijden voor haar kunnen opbrengen, roept zij bij de lezer, of toeschouwer, toch hoofdzakelijk gevoelens op van afschuw en ontzetting omwille van zoveel meedogenloze wreedheid.

Waarom spreekt zij de moderne lezer of toeschouwer niet even sterk aan als Lady Macbeth, ook niet zomaar een boze koningin ? Omdat Margaret geen spoor van gewetenswroeging vertoont. Lady Macbeths waanzin als gevolg van haar schuld, maakt van deze slechte vrouw een schepsel dat toch niet helemaal verdorven is. Daardoor roept zij bij het publiek een vorm van sympathie wakker, het publiek, dat in haar misdaad en schuldgevoel een bepaalde verwantschap vindt met zijn eigen menselijke zwakheid. Het heeft Shakespeare verbazend weinig tijd gekost om zich bewust te worden van deze psychologische attitude en om ze ten volle te exploiteren.